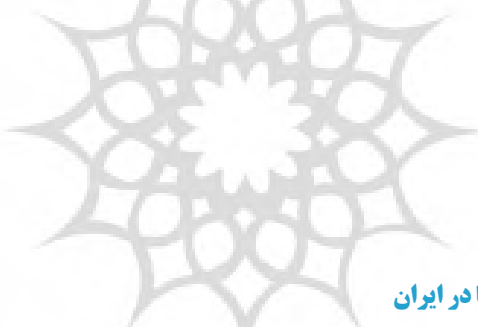

تهیه حساب های اقتصادی بخش تعاون کشور

سیدنعمت‌اله میرفلاح‌نصیری
رئیس مرکز آمار و اطلاعات
راهبردی وزارت تعاون، کار و
رفاه اجتماعی

سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی کشور و نقش مهمی که بر عهده بخش تعاون گذاشته شده است، ضرورت فراهم سازی زمینه های لازم برای توسعه بخش تعاون در اقتصاد کشور را توجیه می کند. توسعه این بخش از اقتصاد کشور و نظارت بر عملکرد آن در وهله اول نیازمند شناسایی وضعیت فعلی و تعیین جایگاه بخش تعاون در اقتصاد ملی است. لذا لزوم شناسایی ابعاد کمی و کیفی این بخش، وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی را بر آن داشت تا پیشنهاد تهیه حساب های اقماری بخش تعاون را با همکاری مرکز آمار ایران در چهارچوب سیستم حساب های ملی سال ۱۹۹۲ یا SNA 93 و تجدید نظر آن (SNA 2008) ارائه نماید.

ضرورت و سابقه تهیه حساب ها در ایران

با توجه به غیر متمرکز شدن برنامه ریزی و نیاز جوامع به توسعه برنامه های بخشی و منطقه ای و همین طور تحلیل دوران های اقتصادی، فعالیت گسترده ای به ویژه در خصوص تهیه حساب های تفصیلی (اقماری) گوناگون از ابعاد مختلف جغرافیایی، بخشی و زمانی آغاز شده است. در این خصوص تا کنون در مورد حساب های منطقه ای (استانی)، حساب های سلامت، حساب های زیست محیطی و همین طور حساب های گردشگری اقداماتی به عمل آمده است به ویژه این که گزارش مربوط به حساب های منطقه ای به صورت سالانه تهیه و منتشر می شود و گزارش سلامت نیز توسط مرکز آمار ایران تهیه و منتشر شده است. با توجه به اهمیت بنگاه های تعاونی در اقتصاد کشور و توسعه این بنگاه های در سالهای اخیر و همین طور هدف گذاری ۲۵ درصدی سهم تعاون در اقتصاد ملی در انتهای برنامه پنجم، ضرورت پایش عملکرد اقتصادی کشور برای چگونگی نیل به اهداف پیش بینی شده امری ضروری و تهیه حساب تعاون در ادوار زمانی مشخص امری اجتناب ناپذیر و الزامی است. در گذشته فعالیت هایی در زمینه تعیین سهم تعاون در کشور صورت گرفته است که مهمترین آن در سال های ۱۳۷۳ لغایت ۱۳۷۵ بوده است. در این دوره با اجرای یک طرح مطالعاتی اقدام به جمع آوری اطلاعات اقتصادی تعاونی ها در مقیاس محدود و متعاقب آن برآورد سهم تعاون در اقتصاد ملی به میزان ۲/۸ درصد شد. به علاوه در سال ۱۳۸۸ مطالعه ای توسط یک شرکت مشاور با استفاده از مدل های اقتصادسنجی و با در نظر گرفتن مفروضاتی انجام شد که بر اساس پیش فرض های در نظر گرفته شده و بدون در نظر گرفتن میزان تحقق آنها، سهم تعاون به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶، حدود ۸ درصد برآورد شد.

البته حساب های اقتصادی بخش تعاون به صورت رسمی توسط نهاد رسمی و متولی تهیه حساب های ملی کشور یعنی مرکز آمار یاران تاکنون محاسبه و منتشر نشده است و فعالیت های رسمی صورت گرفته هیچگاه منجر به نتیجه و محاسبه سهم تعاون در اقتصاد ملی نشده است.

سابقه تهیه حساب های تعاون در سایر کشورهای جهان

با توجه به این که اخیراً دنیا با گسترش اقتصادهای اجتماعی روبرو است نهضتی در اروپا تحت عنوان «پیش به سوی بخش سوم» در راه است. منظور از بخش سوم، بخش جدیدی علاوه بر بخش های عمومی و خصوصی متعارف بوده و متشکل از تعاونی ها و اقتصادهای اجتماعی است که به شدت در حال توسعه می باشند. لذا در همین راستا و به منظور تعیین نقش و سهم این بخش از اقتصاد، مطالعات گوناگونی در کشورهای مختلف جهان صورت گرفته است که جز در موارد نادر در اغلب آنها تنها بخشی از نقش تعاونی ها را در اقتصاد ملی نشان داده است. به طور مثال در کشور بلژیک سهم داروخانه های تعاونی در بازار محاسبه شده است. در کلمبیا تعاونی ها به ۲۵ درصد جمعیت خدمات درمانی ارائه می کنند. این گونه شاخص ها جامع نبوده و سهم واقعی تعاونی ها را در اقتصاد کشورها نشان نمی دهد. شاخص هایی نظیر سهم ارزش افزوده بخش تعاون در محصول ناخالص داخلی از جامعیت و مقبولیت بیشتری برخوردار است.

به دلیل دشواری کار، هزینه های سنگین و تفکیک نشدن آمارهای تعاونی ها، در اغلب کشورها سهم بخش تعاون به طور مجزا محاسبه نشده بنابراین امکان مقایسه کشورها از این نظر وجود ندارد. لذا عموماً مقایسه ها از نظر تعداد تعاونی، تعداد اعضا، تعداد شاغلین، ضریب پوشش جمعیتی، سرمایه و ... مورد استفاده قرار می گیرد که چندان قابل اتکا نمی باشد. ضمن آن که در این حالت، اساسی ترین ویژگی تعاونی ها که عدالت اقتصادی و اجتماعی است به دلیل دشواری محاسبه به ورطه فراموشی سپرده می شود. در این خصوص در کشورهایی که به اقتصاد اجتماعی نگاه ارزشی دارند به بخش تعاون و توسعه آن اهتمام ورزیده اند و سعی در افزایش سهم آن در اقتصاد و پیگیری محاسبه سهم آن در اقتصاد ملی هستند.

البته اخیراً با توجه به اهمیت و ایگانه اقتصادهای اجتماعی و همینطور توسعه بنگاه ها و تشکل های تعاونی در غرب، کمیسیون اروپایی (EC) در سال ۲۰۰۹ منابعی برای انجام پنج پروژه در پنج کشور عضو (صربستان - بلژیک، بلغارستان، مقدونیه و اسپانیا) تخصیص داده است. یکی از اهداف اجرای این پروژه ها توسعه آمار های معتبر مورد نیاز برای استقرار حساب های اقماری تعاونی هاست. قرار بود انجام این فعالیت در سال ۲۰۱۰ به پایان برسد و نتایج آن نیز در سال ۲۰۱۱ منتشر شود. در همین راستا تا کنون نتایج اجرای پروژه در سه کشور مقدونیه، صربستان و اسپانیا توسط مجریان مربوط در کشورهای مذکور، تدوین و به زبان انگلیسی نیز منتشر شده است. خوشبختانه این گزارشات توسط گروه تهیه طرح حساب های اقتصادی بخش تعاون در ایران نیز مطالعه و ترجمه شده است و فایل های الکترونیکی آن تحت عنوان مستندات طرح تهیه حساب های اقتصادی بخش تعاون کشور در سامانه اختصاصی مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت متبوع به آدرس www.amarkar.ir برای تمام کاربران قابل دسترسی می باشد. در پاره ای از موارد نیز بر اساس اطلاعات موجود که عموماً بدون ذکر منبع و متدولوژی موثق است گزارشاتی در خصوص سهم تعاونی ها در محصول ناخالص داخلی (GDP) برخی از دیگر کشورها به شرح ذیل اعلام شده است.

کلمبیا	۶/۵ درصد	نیوزلند	۲۲ درصد
کنیا	۴۵ درصد	ویتنام	۶/۸ درصد
پرتغال	۵ درصد	ونزوئلا	۱۴ درصد
برزیل ۴۰ درصد (در کشاورزی)			

اهداف کلی و تفصیلی طرح تهیه حساب ها

هدف کلی طرح تعیین سهم بخش تعاون در اقتصاد کشور است و برخی از اهداف تفصیلی آن به شرح زیر می باشد:

- محاسبه ارزش افزوده تعاونی های کشاورزی و سهم آن در ارزش افزوده بخش کشاورزی
- محاسبه ارزش افزوده تعاونی هایی صنعت و معدن و سهم آن در ارزش افزوده بخش هایی صنعت و معدن
- محاسبه ارزش افزوده تعاونی های مصرف و سهم آن در ارزش افزوده بخش بازرگانی
- محاسبه ارزش افزوده تعاونی های مسکن و عمرانی و سهم آن در ارزش افزوده بخش ساختمان
- محاسبه ارزش افزوده تعاونی های بخش حمل و نقل و سهم آن در ارزش افزوده بخش حمل و نقل
- محاسبه ارزش افزوده تعاونی های خدمات و سهم آن در ارزش افزوده بخش خدمات
- محاسبه اشتغال بخش تعاون و سهم آن در اشتغال کل کشور
- تعیین تعداد اعضای تعاونی ها در هر فعالیت اقتصادی برحسب طبقه بندی بین المللی ISIC
- محاسبه سرمایه گذاری بخش تعاون و سهم آن در کل اقتصاد
- محاسبه درآمد ایجاد شده در بخش تعاون و سهم آن در کل اقتصاد
- محاسبه سهم تسهیلات اعطائی به بخش تعاون در کل اقتصاد
- محاسبه GDP بخش تعاون و سهم آن در کل اقتصاد
- محاسبه سایر شاخص های مرتبط با بخش تعاون که بعد از انجام مطالعات تعیین خواهد شد

مراحل انجام طرح تهیه حساب ها

برای تهیه و اجرای طرح مذکور، پروژه های بسیاری باید اجرا شود که ذیلاً به مراحل و مواردی از آن اشاره می شود:

الف: مطالعات نظری شامل مطالعه تجربه سایر کشورها، تعیین شمول بخش تعاون بر اساس توصیه های بین المللی و قوانین کشور تعیین تعاریف و مفاهیم، طبقه بندی ها و روش های مورد استفاده در تهیه حساب های بخش تعاون و نهایتاً تهیه خروجی ها و انواع شاخص های مورد نظر.

ب: تهیه چارچوب های مورد نیاز از واحدهای شمول بخش تعاون، کدگذاری و طبقه بندی آنها بر اساس طبقه بندی بین المللی رشته فعالیت های اقتصادی (ISIC)

ج: تعیین اقلام آماری مورد نیاز و جمع آوری آمارهای مورد نظر از طریق تهیه و اجرای طرح های آمارگیری و آمارهای ثبتی به صورت فیزیکی و الکترونیکی.

د: بازبینی، تجمیع و محاسبه ارزش افزوده به تفکیک زیر بخش ها و

تهیه حساب ها و انجام محاسبات برای تهیه جداول و تدوین گزارش تحلیلی و تعیین سهم بخش تعاون در اقتصاد کشور.

زمان بندی اجرای طرح تهیه حساب ها

با توجه به گستردگی و تنوع فعالیت های طر، مقدمات اجرای طرح از اواخر سال ۱۳۸۸ شروع شده است. در سال ۱۳۸۹ اقدام های مربوط به تهیه چارچوب (فهرست نام و نشان و شرح فعالیت و ...) و کدگذاری و طبقه بندی فعالیت ها انجام شد و متعاقباً در نیمه اول سال ۱۳۹۰ تهیه طرح های آماری و جمع آوری داده ها از شرکت های تعاونی و در قالب عملیات میدانی در ۳۱ استان کشور صورت گرفت. در نیمه دوم سال ۱۳۹۰، جمع آوری داده های تکمیلی از شرکت ها و تشکل های تعاونی در قالب ترازنامه و صورت های مالی انجام شد. به علاوه برای نیمه اول سال ۱۳۹۱ انجام فعالیت های مربوط به بازبینی، تجمیع، محاسبه و تهیه گزارش نهایی و تعیین سهم بخش پیش بینی شده است.

مسئول تهیه حساب ها

به استناد ماده ۳ قانون تاسیس مرکز آمار ایران و در راستای اجرایی شدن مفاد ۹ و ۴۲ قانون اجرای سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی مبنی بر تهیه حساب های اقتصادی بخش تعاون و همچنین بر اساس ماده ۱۲۴ قانون برنامه پنجم توسعه و همین طور مصوبه شماره ۴۰۵۱۴۸۶۴۲۰۲ مورخ ۱۳۸۷/۸/۲ هیأت وزیران که به نحوی تفکیک آمارهای بخش تعاون و تهیه حساب های مربوط را به مرکز آمار ایران محول می نماید، مسئولیت تهیه حساب های اقتصادی بخش تعاون به این مرکز محول شده است. بدیهی است وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی نهایت همکاری را در انجام تمام مراحل با آن مرکز به عمل خواهد آورد.

در پایان باید اشاره کرد که جمهوری اسلامی ایران جزو محدود کشورهایی است که در سال بین المللی تعاونی ها گزارش مربوط به حساب های اقتصادی بخش تعاون را منتشر خواهد کرد. یقیناً این تجربه علاوه بر این که در بسیاری از مجامع بین المللی با موضوع آمار قابل ارائه است، به کشورهای دیگر که علاقمند به تحلیل و تعیین سهم بخش تعاون در اقتصاد خود هستند نیز قابل انتقال است.